

Alleen de onderdelen met betrekking tot financiële tegemoetkoming voor individuele geadopteerden.

Volledig verslag is te vinden op:

https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2021A01040

Tweede Kamer, Adoptie VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBA

De vaste commissie voor Justitie en Veiligheid heeft op 9 juni 2021 overleg gevoerd met de heer Dekker, minister voor Rechtsbescherming, over:

Voorzitter: Van Nispen
Griffier: Tielens-Tripels

Aanwezig zijn acht leden der Kamer, te weten: Bikker, Bisschop, Ellian, Van Ginneken, Kathmann, Van Nispen, Palland en Simons,

en de heer Dekker, minister voor Rechtsbescherming.

Mevrouw **Palland** (CDA):

Ik vervolg, voorzitter. Wil de minister bij de uitwerking van dat publiekrechtelijke scenario ook een onderscheid maken tussen landen die het Haags Adoptieverdrag hebben ondertekend en landen die dat niet hebben gedaan, de niet-verdragsstaten? Wij kunnen ons voorstellen dat er geen adopties meer plaatsvinden uit niet-verdragslanden en dat we bij verdragstaten verder kijken naar de actuele situatie in landen waar de commissie-Joustra misstanden heeft geconstateerd. Kunnen een betere invulling en naleving van het Haags Adoptieverdrag daar verbeteringen in aanbrengen?

Voor versterking en betere waarborgen in het adoptiestelsel zijn zicht en betrokkenheid nodig bij alle schakels in de keten, om het zo te noemen. Zou certificering daarvan een optie kunnen zijn? De minister wil geadopteerden faciliteren met het Expertisecentrum Interlandelijke Adoptie. Dat is natuurlijk goed en mooi. Maar wij begrijpen van geadopteerden zelf dat het bij het tegemoetkomen ook belangrijk is om onderscheid te maken in verschillende groepen van geadopteerden. Voor slachtoffers van kinderhandel door middel van adoptie is erkenning van belang, en natuurlijk ook nazorg, psychosociale zorg. Ook voor adoptiekinderen die chronisch lijden onder of worstelen met hun adoptie en jarenlang zoekende zijn is zorg van belang. Het is ook van belang dat dat professionele zorg is.

Tot slot de groep geadopteerden voor wie adoptie een gegeven in het leven is. Zij gaan wellicht een keer op zoek naar hun afkomst, maar kunnen dat doorgaans prima zelf vormgeven. Het lijkt ons ook van belang dat we voorkomen dat we deze groep stigmatiseren. Hoe komt de minister aan deze groepen tegemoet in de opzet van zijn expertisecentrum?

Mevrouw **Simons** (BIJ1):

Dank u, voorzitter. In 2016 verscheen de RSJ al met een rapport dat concludeerde dat de Nederlandse overheid een stop moest zetten op interlandelijke adoptie. Nu, vijf jaar later, spreken wij hier over dat onderzoek en het rapport. Uit naam van het goeddoen en het redden van zielige, arme kindertjes zijn helaas de meest vreselijke dingen gebeurd. Dit is slechts het topje van de ijsberg.

De Nederlandse overheid is op alle fronten tekortgeschoten. Er is sprake van slechte wet- en regelgeving, er is tekortgeschoten in het doen van onderzoek naar misstanden, in het toezicht en de handhaving. Sterker nog, in sommige gevallen heeft de Nederlandse overheid actief bijgedragen aan deze misstanden. Veel geadopteerden zijn door de wijze waarop hun adoptieprocedures zijn verlopen niet in staat te achterhalen waar ze vandaan komen. Weten waar je vandaan komt, is een mensenrecht en noodzakelijk voor emotioneel en spiritueel welzijn, zou ik willen zeggen.

Voor BIJ1 is het belangrijk dat deze kinderen, inmiddels soms ook volwassen, worden bijgestaan in het vinden van hun roots en gecompenseerd worden voor het leed dat hun is aangedaan. Ook is door het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten al gewezen op de schending van de identiteitsrechten van interlandelijk geadopteerden en gepleit voor juridische en financiële ondersteuning vanuit de overheid bij de zoektocht naar hun afstamming. Is daar vervolg aan gegeven vanuit de Nederlandse overheid en, zo ja, hoe?

Mevrouw Kathmann (PvdA):

Dan heb ik nog een vraag. Ik prees de minister voor dat expertisecentrum, maar aan de andere kant las ik ook het bericht — mijn overbuurvrouw, mevrouw Simons, heeft daar ook al een opmerking over gemaakt — dat de zoektocht naar je biologische ouders een heel belangrijke en wezenlijke is, maar dat daar geen financiële steun voor komt. Dat lijkt me een heel rare, gezien de voortvarende manier waarop deze kwestie is opgepakt. De PvdA is van mening dat het niet aan de grootte van je portemonnee moet liggen of je die zoektocht, als die ooit al succesvol zou kunnen zijn, kan starten of niet. Is de minister bereid om dat eerdere besluit te heroverwegen? Datzelfde geldt voor ouders die al ongelofelijk veel geïnvesteerd hebben in een adoptieprocedure waarvan ze nooit hebben kunnen denken dat die stopgezet zou worden. Hoe zit het daar eigenlijk met de financiële compensatie?

De heer Van Nispen (SP):

Ook de politiek krijgt er stevig van langs. Het rapport is snoeihard over de Nederlandse overheid, die op de hoogte was. Misstanden zijn oogluikend toegestaan. De Nederlandse autoriteiten hebben zich verscholen achter lopende onderzoeken in herkomstlanden waar nooit meer op werd teruggekomen. De overheid was bang de goede relatie met de herkomstlanden op het spel te zetten door misstanden aan de orde te stellen. Hierdoor ontstond straffeloosheid bij misstanden bij interlandelijke adopties. De politiek heeft maar minimaal inhoud gegeven aan de controlerende taak waar het ging om die misstanden. Wij moeten dus ook naar onszelf kijken.

Door dit alles zijn geadopteerden benadeeld. Door de wijze waarop hun adoptieprocedures zijn verlopen, zijn zij niet in staat om te achterhalen waar zij vandaan komen. Dat is voor veel mensen heel erg. Het vertrouwen is geschonden en moet worden hersteld. Ik vind het terecht dat de Nederlandse Staat zich in procedures niet meer op verjaring zal beroepen. Een motie van de SP en de SGP vroeg hierom. Dat is goed. De minister heeft namens de Staat excuses aangeboden, maar met excuses koop je geen DNA-test of ticket voor een reis naar het land van herkomst. De overheid zou verantwoordelijkheid moeten nemen voor de misstanden en de rammelende adoptiedossiers. Dat betekent dus niet alleen excuses, maar ook schadevergoedingen. Wat gaat de minister actief zelf doen? Of moeten die mensen echt allemaal zelf individueel naar de rechter? Wat is de stand van zaken met de aangenomen moties van de SP en GroenLinks? Wanneer zullen de behoeften onder de geadopteerden zijn geïnventariseerd en worden de organisaties ondersteund?

In ieder geval is het volgens de SP een morele plicht om ruimhartige zoektochten in het land van herkomst te ondersteunen. Er komt een onafhankelijk landelijk expertisecentrum voor zoektochten, maar hoe gaat dat centrum concreet helpen? Het gaat om 36 miljoen euro, maar wat zien geadopteerden daar zelf concreet van terug? Wat gebeurt er met al dat werk, die kennis en contacten van de stichtingen die al zoektochten hebben georganiseerd en gefaciliteerd?

Ik rond af. De SP bepleit een financiële tegemoetkoming voor individuele geadopteerden voor de

kosten die zij hebben moeten maken of nog gaan maken, vanwege de vele fouten die zijn gemaakt, de verantwoordelijkheid van de overheid en om een stukje van het geschonden vertrouwen te herstellen.

Minister Dekker:

Voorzitter, dank u wel. Het is goed dat we hier vandaag over dit ingewikkelde en ook belangrijke onderwerp kunnen spreken. De convocatie laat een hele trits aan onderwerpen zien; de diversiteit van alles wat om de hoek komt kijken bij thema's rond familierecht. Maar de focus ligt vandaag heel erg op het rapport van de commissie-Joustra en hoe verder te gaan met adoptie en met geadopteerden die inmiddels in Nederland leven en wonen.

De voorzitter vroeg naar de opbouw van mijn betoog. Ik wil beginnen met een terugblik op het rapport van de commissie-Joustra en daarbij aangeven wat de onderbouwing is van de opschorting en hoe we daar in de nabije toekomst mee verdergaan. Een tweede, groot blok gaat over de vraag wat we nu kunnen betekenen als het gaat om de verbetering van hulp aan en zorg voor reeds geadopteerden; alles in het kader van het expertisecentrum, maar ook de vragen die zijn gesteld over individuele zoektochten. Het derde blok bevat wat ik maar even de variacategorie noem: aanpalende vragen over draagmoederschap en binnenlandse adoptie.

Laat ik met de commissie-Joustra beginnen. Tot een aantal jaren geleden overheerste het beeld, ook bij mij — dat beeld is zoals bij iedereen denk ik gevoed door eigen ervaringen van nabij, van vrienden en familie — dat we met interlandelijke adoptie goed doen; een oplossing om kwetsbare kinderen in het buitenland te beschermen waar dat in het eigen land niet kan en om ze in Nederland een betere toekomst te bieden. Hoewel dat voor velen ook daadwerkelijk het geval is, kent interlandelijke adoptie ook een andere kant, een keerzijde die tot voor kort eigenlijk onvoldoende is belicht. Het rapport Commissie onderzoek interlandelijke adoptie, dat afgelopen februari is gepresenteerd, toont deze kant van interlandelijke adoptie. Ik moet zeggen dat ik het een gedegen maar ook zeer indringend rapport vind met ook indringende conclusies. We hebben dat nog niet eerder besproken hier en we hebben ook nog niet eerder gesproken over de door mij ingezette maatregelen. Ik zal straks met name op de maatregelen nader terugkomen, maar ik vind het belangrijk om stil te staan bij een aantal vragen die zijn gesteld door uw Kamer.

Laat ik om te beginnen stilstaan bij het verleden, want daar begon het allemaal. We zijn dat verplicht aan degenen die zijn geadopteerd, die al langer met vragen lopen over het verloop van hun adoptieprocedure en die soms tevergeefs op zoek zijn naar hun biologische ouders.

Voorzitter. De commissie-Joustra bevestigt dat zich in het verleden ernstige misstanden voordeden bij interlandelijke adoptie. Illegale praktijken als fraude, corruptie, kinderhandel en kinderdiefstal, maar ook onethisch handelen, zoals het onder druk zetten van moeders om hun kind onder valse voorwendselen te laten afstaan, waarbij misbruik is gemaakt van de soms erbarmelijke omstandigheden waarin ze leven. We hadden het vaak over incidenten, maar met dit rapport in de hand moeten we eigenlijk concluderen dat het geen incidenten waren. De misstanden wisselen in aard en in omvang in de tijd en ook tussen de landen, maar vormden een vrijwel structureel en permanent probleem bij interlandelijke adoptie.

De impact daarvan op geadopteerden is fors. Zij ondervinden hierdoor problemen bij het vinden van hun herkomst en dat is emotioneel heel zwaar. Het leidt tot pijn, verdriet en boosheid. De commissie concludeert dat de Nederlandse overheid al vanaf de late jaren zestig bekend was met het bestaan van misstanden, maar daar eigenlijk onvoldoende tegen heeft opgetreden. De overheid heeft nagelaten maatregelen te treffen waar dat wel mogelijk en zelfs zeer gewenst was. Denk aan wet- en regelgeving, toezicht, procedures en het onderzoeken van signalen van misstanden. Door deze opstelling van de overheid konden misstanden voortduren. Dat verdient erkenning en excuses. U heeft dat in mijn brief reeds kunnen lezen, maar ik vind het ook belangrijk om dat hier opnieuw te doen. Daarbij zeg ik ook onmiddellijk dat ik veel voelde bij de woorden van mevrouw Kathmann, die zei: het kwam ook hard binnen bij heel veel ouders en geadopteerden die plotseling het idee hadden dat ze aan de verkeerde kant van de geschiedenis

staan. Dat is natuurlijk het lastige met zo'n kritisch rapport. Ik ben aan de ene kant blij dat het nu eindelijk een keer op tafel ligt en dat we daarmee dan wellicht ook iets kunnen betekenen voor al die mannen en vrouwen die op zoek zijn naar hun verleden en zoeken naar de erkenning van dingen die in het verleden niet goed zijn gegaan. Maar ik hoop, zoals ik ook heb gezegd bij de presentatie van het rapport, dat het niet onnodig wonden slaat bij kinderen die hier misschien heel gelukkig zijn bij hun Nederlandse ouders en die misschien nooit stil hebben gestaan bij het verleden of daar misschien minder belang aan hebben gehecht en bij wie dingen misschien wel goed zijn gegaan.

Ik wens hier ook nog een keer te benadrukken dat er inderdaad fouten zijn gemaakt, maar dat dat niet per se iedereen fout maakt die in het verleden betrokken is geweest bij adoptie of die zelf geadopteerd is. Ik vind het heel belangrijk om dat hier nog een keer gezegd te hebben. Daarom ben ik ook blij dat we dit precaire onderwerp op zo'n goede, genuanceerde en inhoudelijke manier kunnen bediscussiëren. Het gaat over het verleden, maar wat mij betreft ook over wat we naar de toekomst toe moeten doen.

Het vertrouwen van geadopteerden in de Nederlandse overheid is natuurlijk geschonden door wat er is gebeurd. Naast excuses en erkenning moeten we ook een aantal dingen doen. Ik noem het verbeteren van de rechtspositie van geadopteerden. Dat hebben we onder andere gedaan — ik geloof dat dat naar aanleiding was van een motie van mijn buurman, de heer Van Nispen — door ons in formele procedures niet langer te beroepen op verjaring, maar ook door ondersteuning te bieden door de oprichting van een expertisecentrum. Dat was een van de aanbevelingen in het rapport. Ik zal straks nog wat uitgebreider op deze twee thema's terugkomen.

Minister Dekker:

Een andere vraag door u gesteld is wat je nou nog kunt doen en betekenen als het gaat om individuele zoektochten en hulp. Dat vind ik best een ingewikkelde, want dan rijst natuurlijk heel sterk de vraag voor welke geadopteerde je dat dan precies doet. Kun je zoals gesuggereerd werd een onderscheid maken tussen degenen die echt zijn geraakt door kinderhandel of mensenhandel en andere geadopteerden? Of moet je dat dan doen voor alle 40.000? Hoe doe je het met geadopteerden die zo'n zoektocht al hebben ondernomen? En is het eerlijk dat je de ene daar vanaf nu wel in gaat ondersteunen, terwijl de andere dat op eigen kracht heeft moeten doen? Wat is de armslag die je kunt meegeven? Wat doe je dan wel en wat doe je niet? Ook uitvoeringstechnisch zitten er natuurlijk allerlei vragen aan vast, zoals: hoe ga je om met de verantwoording van bedragen als je die zou gaan uitkeren? Met andere woorden, ik zie daar echt heel grote hobbels. Die zag de commissie-Joustra ook, en dat is precies de reden dat zij niet de aanbeveling hebben gedaan om tot individuele regelingen te komen, maar om tot zo'n collectief centrum te komen dat structureler en duurzamer dit soort zoektochten kan ondersteunen.

Wat dat centrum straks moet gaan doen, kan echt helpen, ook in financiële zin. Denk bijvoorbeeld aan de kosten die nu nog gemaakt moeten worden voor de toegang tot dossiers en archieven. Daar kan je collectief echt betere afspraken over maken. Ik heb serieus gekeken naar alles rond DNA-matching, omdat dat wellicht steeds vaker en voor een steeds grotere doelgroep uitkomst kan bieden. Maar daar zijn natuurlijk grote kosten mee gemoeid. Wel kan ik me voorstellen — we hebben nu een soort eerste ethische verkenning gedaan — dat we daar in de toekomst een stap in kunnen zetten vanuit dat centrum. Ik zit er heel erg over na te denken of we met behulp van Buitenlandse Zaken afspraken kunnen maken met vrijwilligersorganisaties in de landen van herkomst, in de ondersteuning van de zoektochten die individuen daar wellicht willen ondernemen. Dat zijn een aantal voorbeelden om u een doorkijkje te geven in hoe wij serieus willen bekijken hoe wij ondersteunend kunnen zijn aan de individuele zoektochten van geadopteerden.

Mevrouw Kathmann (PvdA):

Mijn vraag over het expertisecentrum is eigenlijk niet beantwoord. Ik vroeg: is het niet een rare dat mensen die nu op zoek zijn naar hun roots en willen weten in hoeverre ze onderdeel waren van die misstanden, geen financiële hulp krijgen? Het is raar dat het afhangt van de dikte van je portemonnee of je die vragen beantwoord gaat zien. Er is een wens om dat structureel en duurzaam te gaan regelen en om zoektochten te ondersteunen, maar ik vind dat te weinig concreet. Mijn vraag is dan ook of de minister het niet kan inrichten volgens het Deense model. Ik gebruik dat land niet graag als voorbeeld, maar hier wel.

De heer Van Nispen (SP):

Dank u wel. Ook ik wil de minister bedanken voor zijn betrokkenheid en zijn genuanceerde antwoorden, want dat verdient dit onderwerp. Het gaat hier om ethische dilemma's, om het microniveau en het macroniveau, om de vraag waar het belang van het kind het beste mee gediend is, en om de morele afweging die we uiteindelijk moeten maken.

Er zit inderdaad ongemak bij de landen waar misstanden zijn geconstateerd, maar er zit ook ongemak — dat merken we in dit debat — bij bijvoorbeeld de Verenigde Staten en Europese landen, vanwege het vraagstuk van het subsidiariteitsbeginsel. Ik ben heel erg benieuwd naar de nadere verkenning. Ook ik moet eerlijk zeggen dat ik niet optimistisch ben over een mogelijke verantwoorde hervatting van adoptie. Ik vind dat we daar eerlijk over moeten zijn en dat we de verwachtingen moeten temperen. Maar we gaan dat heel goed en zorgvuldig bekijken.

Ik mis nog wel het antwoord op de vraag: wat doen we nu aan de situatie in de landen zelf en de tehuizen? Daar hoor ik de minister graag nader over. Ik realiseer me dat dat een hele brede vraag is, dus dat mag ook wat breder in een brief terugkomen.

Tot slot: de geadopteerden. Dat is niet één groep. Ik ben daar weleens op aangesproken. Men zei: je moet niet voor de hele groep spreken, want het zijn mensen met hele verschillende achtergronden, opvattingen en behoeftes. Dat gezegd hebbende: de mensen die op zoek willen naar hun achtergrond moeten hoge kosten maken en worden daarin niet ondersteund, terwijl we weten dat de overheid wel heel erg veel te verwijten valt. Daarom heeft de SP al eerder gepleit — ik voel me daarin nu gesterkt door het rapport van de commissie-Joustra — voor een financiële tegemoetkoming voor de mensen die dat willen, bijvoorbeeld in de vorm van een vast bedrag. Anders wordt het inderdaad wel heel ingewikkeld. Ik zou niet willen werken met een systeem van bonnetjes; dat lijkt me niet te doen. Een vast bedrag hebben we in het verleden ook gegeven aan andere groepen in de samenleving waarbij de overheid ernstige steken had laten vallen. Ik wil de minister vragen om daar nog eens naar te kijken en om dat nu nog niet uit te sluiten.

Minister Dekker:

Ik vind het heel ingewikkeld om toe te gaan naar een soort individuele schaderegeling, nog even los van het feit dat "schade" een juridisch begrip is. Ik doel meer op een tegemoetkomingsregeling, zoals we in andere gevallen ook hebben gedaan, bijvoorbeeld bij geweld in de jeugdzorg. Het gaat namelijk om een hele grote en hele diverse groep. Ik denk dat het heel erg moeilijk wordt om daar op individueel niveau onderscheid in te maken, in de zin van: bij wie doe je dat wel en bij wie doe je dat niet? Maar ik zal daar in meer detail op terugkomen in de brief.

Minister Dekker:

Dan kom ik op rechtszaken. Natuurlijk mag procederen nooit een doel op zich zijn. Ik hoop dat we echt een grote beweging kunnen maken met dat expertisecentrum, dat het ondersteunend kan zijn, maar ik zie ook dat er individuele gevallen zijn waarbij de overheid echt verwijtbaar heeft gehandeld of een actieve rol heeft gespeeld. Dan moet je kijken of je daaruit kan komen. Zo niet, dan moet je een rechter vragen om een oordeel. Maar er zijn wellicht ook gevallen ... Ik begrijp dat het heel lastig is. Er zijn dingen in het verleden niet goed gegaan, maar niet alles wat niet goed gegaan is, ligt op het bordje van de overheid. Soms had het ook te maken met misstanden in de landen van herkomst of met misstanden bij bemiddelingsbureaus.

U heeft in het rapport kunnen lezen dat ouders daar soms ook bij betrokken waren. Die zochten soms het randje op en gingen daar soms overheen. Ik vind het niet terecht dat de overheid alle aansprakelijkheid overneemt voor alles wat er is misgegaan. Dat zal echt van geval tot geval moeten worden bekeken.